DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 5 mars 1998 *

I mål C-194/96,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Bundessozialgericht (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Hilmar Kulzer

och

Freistaat Bayern,

angående tolkningen av artiklarna 2.3, 73 och 77 i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen, såsom den ändrats och uppdaterats genom rådets förordning (EEG) nr 2001/83 av den 2 juni 1983 (EGT L 230, s. 6; svensk specialutgåva, område 5, volym 3, s. 13), i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 3427/89 av den 30 oktober 1989 (EGT L 331, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 4, s. 165) och enligt rådets förordning (EEG) nr 1247/92 av den 30 april 1992 (EGT L 136, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 5, s. 124),

* Rättegångsspråk: tyska.

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden C. Gulmann samt domarna J. C. Moitinho de Almeida, D. A. O. Edward (referent), J.-P. Puissochet och P. Jann,

generaladvokat: N. Fennelly,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören H. A. Rühl,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Hilmar Kulzer, genom advokaten Michael Kaplitz, Schwandorf, och

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiske rådgivaren Peter Hillenkamp, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 16 september 1997 av kommissionen,

och efter att den 23 oktober 1997 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Bundessozialgericht har genom beslut av den 30 april 1996, som inkom till domstolens kansli den 10 juni samma år, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget ställt två frågor om tolkningen av artiklarna 2.3, 73 och 77 i rådets förordning (EEG)

nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen, såsom den ändrats och uppdaterats genom rådets förordning (EEG) nr 2001/83 av den 2 juni 1983 (EGT L 230, s. 6; svensk specialutgåva, område 5, volym 3, s. 13), i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 3427/89 av den 30 oktober 1989 (EGT L 331, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 4, s. 165) och enligt rådets förordning (EEG) nr 1247/92 av den 30 april 1992 (EGT L 136, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 5, s. 124).

2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Hilmar Kulzer och Freistaat Bayern angående beviljande av familjebidrag för hans minderåriga barn.

Gemenskapsrätten

3 Fjärde och femte övervägandena i den ursprungliga versionen av förordning nr 1408/71 (EGT L 149, 1971, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 57) har följande lydelse:

"Med tanke på de avsevärda skillnader som råder mellan nationella lagstiftningar beträffande vilka som omfattas av dem är det lämpligt att fastställa principen att denna förordning tillämpas på alla de medborgare i medlemsstaterna som är försäkrade inom systemen för social trygghet för anställda.

Bestämmelserna om samordning av nationella lagstiftningar om social trygghet ingår som del i den fria rörligheten för arbetare som är medborgare i någon av medlemsstaterna, och bör således bidra till en förbättring av deras levnadsstandard och anställningsvillkor genom att inom gemenskapen garantera dels att alla medlemsstaters medborgare behandlas lika enligt medlemsstaternas olika lagstiftningar, dels att arbetare och deras familjemedlemmar får del av sociala trygghetsförmåner var de än är anställda eller bosatta."

4 I artikel 1 a i förordningen anges följande beteckningar med följande betydelser:

"a) Anställda respektive egenföretagare:

i) den som är försäkrad, obligatoriskt eller genom en frivillig fortsättningsförsäkring, mot en eller flera av de risker som täcks av grenarna i ett system för social trygghet för anställda eller egenföretagare,

ii) den som är obligatoriskt försäkrad mot en eller flera av de risker som täcks av de grenar av social trygghet som behandlas i denna förordning, enligt ett system för social trygghet för samtliga invånare eller för hela den förvärvsarbetande befolkningen, förutsatt att personen

— kan identifieras som anställd eller egenföretagare genom det sätt på vilket systemet administreras eller finansieras, eller

— om dessa kriterier inte uppfylls, är försäkrad mot någon annan risk som anges i bilaga I enligt ett system för anställda eller egenföretagare, eller enligt ett system som avses i punkt iii, antingen obligatoriskt eller genom frivillig fortsättningsförsäkring, eller, där inget sådant system finns i den berörda medlemsstaten, följer den definition som anges i bilaga I.

iii) den som är obligatoriskt försäkrad mot flera av de risker som täcks av de grenar som denna förordning behandlar, enligt ett standardsystem för social trygghet för hela lantbruksbefolkningen enligt de kriterier som anges i bilaga I,

iv) den som är frivilligt försäkrad mot en eller flera av de risker som täcks av de grenar som denna förordning behandlar, enligt en medlemsstats system för social trygghet för anställda eller egenföretagare eller för samtliga invånare eller för vissa kategorier av invånare

— om en sådan person är verksam som anställd eller egenföretagare, eller

— om en sådan person tidigare varit obligatoriskt försäkrad mot samma risk enligt ett system för anställda eller egenföretagare i samma medlemsstat."

5 I punkt j första stycket i samma artikel i förordningen anges följande definition av begreppet "lagstiftning": "i förhållande till varje medlemsstat, nuvarande eller kommande lagar och andra författningar om de grenar av och system för social trygghet som täcks av artikel 4.1 och 4.2 samt alla andra beslut om åtgärder för att genomföra sådana grenar och system, eller de särskilda icke avgiftsfinansierade förmåner som omfattas av artikel 4.2a".

6 Artikel 2.1 och 2.3 i förordningen föreskriver följande:

"1. Denna förordning gäller anställda, som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i en eller flera medlemsstater och som är medborgare i en medlemsstat eller är statslösa eller flyktingar bosatta inom en medlemsstats territorium, samt deras familjemedlemmar och efterlevande.

...

3. Denna förordning gäller statligt anställda och personer som enligt den tillämpliga lagstiftningen behandlas som sådana, om de omfattas eller har omfattats av en medlemsstats lagstiftning på vilken denna förordning tillämpas."

7 Artikel 4.4 i förordningen föreskriver följande:

"4. Denna förordning gäller inte social eller medicinsk hjälp, förmåner till offer för krig eller dess följder eller särskilda system för statligt anställda och personer som behandlas som sådana."

8 Enligt artikel 73 i förordningen skall en anställd eller egenföretagare, som omfattas av lagstiftningen i en medlemsstat, för sina familjemedlemmar, som är bosatta i en annan medlemsstat, ha rätt till de familjeförmåner som utges enligt lagstiftningen i den förra staten, som om de vore bosatta i den staten.

9 Artikel 77.2 a i förordningen föreskriver följande:

"2. Oavsett inom vilken medlemsstats territorium som pensionären eller barnen är bosatta gäller följande:

a) Till den som får pension enligt endast en medlemsstats lagstiftning skall förmånerna utges enligt lagstiftningen i den medlemsstat som svarar för pensionen."

10 Punkt I C i bilaga I (Tyskland) till förordningen har följande lydelse:

"Om den behöriga myndighet som ansvarar för utbetalning av familjeförmåner enligt avdelning III kapitel 7 i förordningen är en tysk myndighet, skall följande definitioner gälla, enligt artikel 1 a ii i förordningen:

a) anställd: en person som är obligatoriskt arbetslöshetsförsäkrad eller som till följd av en sådan försäkring får sjukpenning från försäkringskassa eller motsvarande förmån.

b) egenföretagare: den som bedriver verksamhet som egenföretagare och som är förpliktigad att

— gå med i eller betala avgifter till ett pensionssystem för egenföretagare, eller

— gå med i ett system för obligatorisk pensionsförsäkring."

Den tyska lagstiftningen

11 I 1 § första stycket första punkten i Bundeskindergeldgesetz av den 14 april 1964, i dess lydelse av den 21 januari 1986 (den tyska lagen om barnbidrag, *BGBl.* I, s. 222, nedan kallad BKGG) föreskrivs, att personer som har sin hemvist eller

huvudsakliga bosättningsort i Tyskland har rätt till familjebidrag för sina barn och likställda enligt 2 § första stycket.

12 Enligt 2 § femte stycket i BKGG beaktas inte barn som varken har sin hemvist eller sin huvudsakliga bosättningsort i Tyskland vid beräkningen av familjebidrag.

Tvisten vid den nationella domstolen

13 Hilmar Kulzer, som är tysk medborgare och bosatt i Tyskland, erhåller som pensionerad polisman en pension av Freistaat Bayern. Han är far till Stefanie som föddes år 1974 och som år 1983 bosatte sig i Frankrike tillsammans med sin franska mor som hade skilt sig från Hilmar Kulzer. Efter det att Stefanies mor dog år 1987 har hon bott i Frankrike med sina franska morföräldrar. Hon har gått i skola där men har under semestrarna regelbundet besökt sin far som hela tiden har ansvarat för Stefanies utbildningskostnader och underhåll. Hilmar Kulzer gjorde en anmälan till de tyska myndigheterna om att hans dotter hade sin andra hemvist i Tyskland. De franska myndigheterna har aldrig betalat henne något familjebidrag.

14 Hilmar Kulzer begärde i oktober 1988 att Freistaat Bayern enligt BKGG skulle betala familjebidrag för hans dotter Stefanie. Hans begäran, och sedermera hans klagomål, avslogs den 27 juli respektive den 5 december 1989.

15 Efter det att talan mot dessa beslut ogillades överklagade Hilmar Kulzer till Landessozialgericht som fastställde underrättens dom med motiveringen att hans dotter var bosatt i Frankrike. Denna domstol ansåg att varken Hilmar Kulzers anmälan om andra hemvist eller hans dotters regelbundna besök under skolloven gjorde det möjligt att anse att det villkor avseende hemvist som föreskrivs i BKGG var

uppfyllt. Domstolen ansåg inte heller att Hilmar Kulzer kunde åberopa artikel 73 i förordningen, eftersom han som pensionär vare sig var anställd i den mening som avses i artikel 1 eller statligt anställd i den mening som avses i artikel 2.3 i denna förordning. Dessutom var artikel 77.2 i förordningen inte tillämplig, eftersom utbetalningen av familjebidrag enligt BKGG inte på något sätt hängde samman med en pensionsförmån.

16 Hilmar Kulzer inlämnade då en begäran om "Revision" av detta avgörande till Bundessozialgericht. Han gjorde vid denna domstol bland annat gällande att han som pensionerad statligt anställd i enlighet med artikel 73 i förordningen även hade rätt till familjebidrag som utbetalas med stöd av BKGG.

17 Bundessozialgericht beslutade under dessa omständigheter att förklara målet vilande och begära att domstolen skulle meddela ett förhandsavgörande beträffande följande två frågor:

"1 a) Är rådets förordning (EEG) nr 1408/71, och särskilt dess artikel 73, tillämplig även när förmånstagaren (särskilt en anställd eller egenföretagare) inte har använt sig av sin rätt till fri rörlighet inom Europeiska gemenskapen, utan när detta har gjorts av det barn för vilket familjeförmåner begärs?

b) Är det i detta avseende relevant om den av föräldrarna som hade flyttat med barnet till en annan medlemsstat arbetade där som anställd eller egenföretagare ända till sin död?

2 Om den första frågan besvaras jakande:

Är också en pensionerad polisman 'statligt anställd' i den mening som avses i artikel 2.3 i förordning (EEG) nr 1408/71?"

18 Av beslutet om hänskjutande framgår att detta mål innehåller två frågor, av vilka den första rör artikel 73 i förordningen och den andra dess artikel 77.

Frågan avseende artikel 73 i förordningen

19 Den nationella domstolen vill i huvudsak få klarlagt om artikel 73 i förordningen, jämförd med bestämmelserna i bilaga 1 I C i samma förordning, vad avser utbetalning av familjebidrag i enlighet med den tyska lagstiftningen, skall tolkas så, att den gäller en person som är medborgare i denna medlemsstat och som i enlighet med lagstiftningen i denna stat erhåller en förmån vid ålderdom, i egenskap av pensionerad statligt anställd, när personen i fråga endast har arbetat i den medlemsstat i vilken han är medborgare och när hans minderåriga barn har flyttat inom gemenskapen tillsammans med hans före detta maka.

20 Den nationella domstolen har i andra hand begärt domstolens tolkning avseende frågan om det i så fall är relevant att den berördes före detta maka, i den medlemsstat dit hon har flyttat, har varit yrkesverksam som anställd eller egenföretagare i den mening som avses i artikel 1 a i förordningen.

21 För att besvara dessa frågor skall det först undersökas om en sådan person som klaganden i målet vid den nationella domstolen, vilken är en pensionerad statligt anställd och vilken endast har arbetat i den medlemsstat i vilken han är medborgare, faller inom förordningens tillämpningsområde när hans minderåriga barn har flyttat inom gemenskapen tillsammans med hans före detta maka.

22 Den personkrets som förordningen gäller definieras i artikel 2, vilken ingår i avdelning I, med rubriken "Allmänna bestämmelser".

23 Enligt artikel 2.1 gäller förordningen bland annat "anställda och egenföretagare, som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i en eller flera medlemsstater och som är medborgare i en medlemsstat".

24 Domstolen ansåg i dom av den 31 maj 1979 i mål 182/78, Pierik (REG 1979, s. 1977, punkt 4; svensk specialutgåva, häfte 4), att begreppet "arbetstagare" har allmän räckvidd och därför omfattar alla personer, oavsett om de är yrkesverksamma eller inte, som är försäkrade i enlighet med en eller flera medlemsstaters lagstiftning om social trygghet. Av detta följer att personer som i enlighet med en eller flera medlemsstaters lagstiftning uppbär pension genom att vara anslutna till ett system för social trygghet, oavsett om de är yrkesverksamma eller inte, omfattas av förordningens bestämmelser om "anställda", under förutsättning att de inte omfattas av särskilda bestämmelser.

25 Artikel 2.3 i förordningen föreskriver att den även gäller statligt anställa, om de omfattas eller har omfattats av en medlemsstats lagstiftning på vilken denna förordning tillämpas. Inom fördragets systematik betraktas statligt anställda som anställda (se dom av den 24 mars 1994 i mål C-71/93, Van Poucke, REG 1994, s. I-1101, punkt 17).

26 Av samma skäl som dem som föranledde domstolen att i domen i det ovannämnda målet Pierik anse att begreppet "arbetstagare" även syftar på pensionerade arbetstagare, skall begreppet "statligt anställd", som ingår i en bestämmelse med allmän räckvidd som definierar den personkrets som faller inom förordningens tillämpningsområde, uppfattas så, att den avser pensionerade statligt anställda som inte längre är yrkesverksamma, om de omfattas eller har omfattats av en medlemsstats lagstiftning på vilken denna förordning tillämpas.

27 Vad gäller den omständigheten att den person som tolkningsfrågan avser aldrig själv har flyttat inom gemenskapen skall det inledningsvis påpekas att den ursprungliga versionen av fjärde övervägandet i förordning nr 1408/71 har följande

lydelse: "[m]ed tanke på de avsevärda skillnader som råder mellan nationella lagstiftningar beträffande vilka som omfattas av dem är det lämpligt att fastställa principen att denna förordning tillämpas på alla de medborgare i medlemsstaterna som är försäkrade inom systemen för social trygghet för anställda".

28 Enligt artikel 1 a i förordningen syftar begreppen "anställd" och "egenföretagare" för övrigt utan undantag på "den" som inom ramen för ett av de system för social trygghet som nämns i den artikeln är försäkrad mot de risker och på de villkor som anges i den bestämmelsen (se i detta avseende dom av den 3 maj 1990 i mål C-2/89, Kits van Heijningen, REG 1990, s. I-1755, punkt 9). Enligt artikel 2.1 och 2.3 gäller förordningen även anställda, egenföretagare och statligt anställda som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i endast en medlemsstat.

29 Domstolen ansåg vidare i dom av den 9 december 1965 i mål 44/65, Singer (REG 1965, s. 1191, särskilt s. 1198 och 1199), att artikel 52 i rådets förordning nr 3 av den 25 september 1958 om social trygghet för migrerande arbetstagare (EGT 30, 1958, s. 561) var tillämplig på alla personer som erhöll förmåner i enlighet med lagstiftningen i en medlemsstat och att begreppet "arbetstagare" således inte enbart begränsades till migrerande arbetstagare i egentlig mening eller till förflyttningar på grund av deras yrkesutövning.

30 Avslutningsvis avser bestämmelserna om samordning av nationella lagstiftningar om social trygghet enligt femte övervägandet i förordning nr 1408/71, enligt dess ursprungliga version, även en situation där arbetstagarens familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen.

31 Det skall följaktligen anses att en sådan person som klaganden i målet vid den nationella domstolen, som är en pensionerad statligt anställd och som endast har

arbetat i den medlemsstat i vilken han är medborgare, ingår i den personkrets som faller inom förordningens tillämpningsområde när hans minderåriga barn har flyttat inom gemenskapen tillsammans med hans före detta maka, om den statligt anställde omfattas eller har omfattats av en medlemsstats lagstiftning på vilken denna förordning tillämpas.

32 Det saknas således anledning att bedöma relevansen av den omständigheten att den före detta makan till klaganden i målet vid den nationella domstolen har varit yrkesverksam som anställd eller egenföretagare efter det att hon flyttat inom gemenskapen.

33 Således skall undersökas om en sådan person kan åberopa artikel 73 i förordningen för att erhålla de familjebidrag som föreskrivs i den tyska lagen.

34 Även om artikel 73 i förordningen inte uttryckligen avser statligt anställda, skall en sådan person som klaganden i målet vid den nationella domstolen i princip likställas med anställda som avses i artikel 1 a i förordningen, eftersom statligt anställda — som framgår av punkt 25 i denna dom — inom fördragets systematik betraktas som anställda.

35 Begreppet "anställda", som återfinns i artikel 73 i förordningen, definieras i artikel 1 a. Denna definition ersätts emellertid av definitionen i punkt I C i bilaga I till förordningen, om den behöriga myndighet som ansvarar för utbetalning av familjeförmåner enligt avdelning III kapitel 7 i förordningen är en tysk myndighet.

36 Det framgår nämligen av själva ordalydelsen i bilagan, till vilken det hänvisas i artikel 1 a ii i förordning nr 1408/71, att endast arbetstagare som är obligatoriskt försäkrade enligt ett av de däri nämnda systemen har rätt till tyska familjeförmåner enligt avdelning III kapitel 7 i förordningen (dom av den 12 juni 1997 i mål C-266/95, Merino García, REG 1997, s. I-3279, punkt 24).

37 Att under dessa omständigheter tillåta att en sådan pensionerad statligt anställd som klaganden i målet vid den nationella domstolen åberopar artikel 73 i förordningen för att erhålla tyska familjebidrag, med motiveringen att statligt anställda i regel likställs med anställda, skulle stå i strid med bestämmelserna i bilaga I.

38 Mot bakgrund av det ovan anförda skall frågan avseende artikel 73 i förordningen besvaras så, att denna bestämmelse, jämförd med bestämmelserna i punkt I C i bilaga I till samma förordning, vad avser utbetalning av familjebidrag i enlighet med den tyska lagstiftningen, skall tolkas så, att den inte gäller en person som är medborgare i denna medlemsstat och som i enlighet med lagstiftningen i denna stat erhåller en förmån vid ålderdom, i egenskap av pensionerad statligt anställd, när personen i fråga endast har arbetat i den medlemsstat i vilken han är medborgare och när hans minderåriga barn har flyttat inom gemenskapen tillsammans med hans före detta maka.

Frågan avseende artikel 77 i förordningen

39 Med beaktande av omständigheterna i det föreliggande fallet skall det, för att ge den nationella domstolen ett så fullständigt och ändamålsenligt svar som möjligt, undersökas om artikel 77.2 a i förordningen skall tolkas så, att den — som kommissionen har påstått — gäller en sådan person som klaganden i målet vid den nationella domstolen, som uppbär pension på grund av ett särskilt system för statligt anställda eller personer som behandlas som sådana.

40 Domstolen ansåg i dom av den 8 mars 1979 i mål 129/78, Lohmann (REG 1979, s. 853), att begreppet "lagstiftning" som används i artikel 77.2 a i förordningen har den räckvidd som definieras i artikel 1 j i förordningen. Denna bestämmelse avser således inte lagar och andra författningar eller åtgärder som rör de grupper av förmåner som nämns i artikel 4.4 i förordningen, vilka bland annat omfattar särskilda system för statligt anställda eller personer som behandlas som sådana.

41 Denna slutsats utesluter likväl inte att en person som erhåller pension i enlighet med ett särskilt system för statligt anställda eller personer som behandlas som sådana kan åberopa artikel 77.2 a i förordningen, om han även uppbär en annan förmån vid ålderdom vilken åsyftas i denna bestämmelse. Av handlingarna i målet framgår emellertid inte om så är fallet med klaganden i målet vid den nationella domstolen.

42 Frågan avseende artikel 77.2 a i förordningen skall således besvaras på så sätt att denna bestämmelse skall tolkas så, att den inte gäller en person som enbart uppbär pension på grund av ett särskilt system för statligt anställda eller personer som behandlas som sådana.

Rättegångskostnader

43 De kostnader som har förorsakats Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 30 april 1996 ställts av Bundessozialgericht — följande dom:

1) **Artikel 73 i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen, såsom den ändrats och uppdaterats genom rådets förordning (EEG) nr 2001/83 av den 2 juni 1983, i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 3427/89 av den 30 oktober 1989 och enligt rådets förordning (EEG) nr 1247/92 av den 30 april 1992, jämförd med bestämmelserna i punkt I C i bilaga I till samma förordning, skall vad avser utbetalning av familjebidrag i enlighet med den tyska lagstiftningen tolkas så, att den inte gäller en person som är medborgare i denna medlemsstat och som i enlighet med lagstiftningen i denna stat erhåller en förmån vid ålderdom, i egenskap av pensionerad statligt anställd, när personen i fråga har arbetat endast i den medlemsstat i vilken han är medborgare och när hans minderåriga barn har flyttat inom gemenskapen tillsammans med hans före detta maka.**

2) **Artikel 77.2 a i förordning nr 1408/71 i dess ändrade lydelse skall tolkas så, att den inte gäller en person som enbart uppbär pension på grund av ett särskilt system för statligt anställda eller personer som behandlas som sådana.**

Gulmann Moitinho de Almeida Edward

Puissochet Jann

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 5 mars 1998.

R. Grass
Justitiesekreterare

C. Gulmann
Ordförande på femte avdelningen